

A magyar nyelv tanulmányozása kapcsán előforduló hangok jelölése különböző fonetikus átírási rendszerekben

Betűjele a magyar ábécében	Példa	A hang fontosabb képzési jegyei	M. egyezm. hangjelölés	Finnugor hangjelölés ¹	IPA	Nádasdy–Siptár ¹
a	<i>pad</i>	veláris, labiális, alsó nyelvállású, rövid magánhangzó	<i>a</i>	ɔ^2	ɔ^3	ɔ
a	<i>pad</i>	veláris, labiális, alsó-legalsó nyelvállású, rövid magánhangzó	<i>a</i>	$\alpha (\sim \overset{\circ}{a})^2$	ɒ^3	ɔ
–	(hosszú <i>a</i>) <i>āra</i> 'arra'	veláris, labiális, alsó nyelvállású, hosszú magánhangzó	<i>ā</i>	$\bar{\text{ɔ}}^2$	ɔ:^3	ɔ:
–	(hosszú <i>a</i>) <i>āra</i> 'arra'	veláris, labiális, alsó-legalsó nyelvállású, hosszú magánhangzó	<i>ā</i>	$\bar{\alpha} (\sim \bar{\overset{\circ}{a}})^2$	ɒ:^3	ɔ:
–	(rövid, „palócos” <i>á</i> :) <i>ápá</i> 'apa'	veláris, illabiális, legalsó nyelvállású, rövid magánhangzó	<i>á</i>	a^4	a^5	$\overset{\circ}{a}$
á	<i>vár</i>	veláris, illabiális, legalsó nyelvállású, hosszú magánhangzó	<i>á</i>	\bar{a}^4	a:^5	a:
b	<i>lobog</i>	orális, obstruens, bilabiális, zöngés, rövid explozív	<i>b</i>	<i>b</i>	<i>b</i>	<i>b</i>
bb	<i>lobban</i>	orális, obstruens, bilabiális, zöngés, hosszú explozív	<i>bb</i>	$\bar{b} \sim bb$	<i>b:</i>	<i>b: ~ bb</i>
c	<i>biceg</i>	orális, obstruens, alveoláris, zöngétlen, rövid affrikáta	<i>c</i>	$ts \sim \text{ʈs}^{6,7}$	$\text{ts} \sim \widehat{\text{ts}}$	t^s

¹ A hosszú mássalhangzók jelölése eltérően történik aszerint, hogy két azonos rövid mássalhangzót vagy egy hosszút kívánunk jelölni. (Ennek eldöntése alapvetően a mássalhangzó-hosszúság fonológiai felfogásán múlik, ugyanis fonetikailag a kettőt megkülönböztetni nem lehet, hiszen az együttejtés miatt a két azonos rövid mássalhangzót egy hosszú hangként ejtjük.) A finnugor és a Nádasdy–Siptár-féle átírás a két azonos hangnak minősítettek betűkettőzéssel, a hosszúakat hosszúságjellel jelöli, pl. a finnugor átírásban: *nn*, *ddz* és \bar{n} , $\bar{d}z$, a Nádasdy–Siptár-féle átírásban: [nn, d^Zd^Z] és [n:, d^Z:].

² A finnugor átírás 1953-as kiadása a magánhangzók nyitottsága szerint hat fokozatot különített el: a felső, középső és alsó nyelvállásokon belül megkülönböztetett egy fentebbi és egy lentebbi pozíciót. Ebben a rendszerben az *ɔ* lentebb képzett középső nyelvállású hang (a fentebb képzett középső nyelvállású az *o*), az alsó nyelvállásban pedig fentebb képzett az $\overset{\circ}{a}$, lentebb képzett az *a*.

Az 1970-es kiadás négy nyílásfokkal számol, alsó nyelvállású az *ɔ*, legalsó nyelvállású az α . Ez utóbbi hang jele a finnugor átírás megszületésekor az $\overset{\circ}{a}$ volt, ezt manapság is használják.

³ A magyar *a* hang egyes felfogások szerint alsó nyelvállású, ez esetben IPA-jele: [ɔ], míg mások szerint (az IPA kézikönyve szerint is) legalsó (alsó-legalsó) nyelvállású, ez esetben IPA-jele: [ɒ].

⁴ A finnugor átírás 1953-as kiadása a magánhangzók nyitottsága szerint hat fokozatot különített el: a felső, középső és alsó nyelvállásokon belül megkülönböztetett egy fentebbi és egy lentebbi pozíciót. Ebben a rendszerben az *a* lentebb képzett alsó nyelvállású hang, az $\overset{\circ}{a}$ pedig fentebb képzett alsó nyelvállású.

Az 1970-es kiadás négy nyílásfokkal számol, ebben az legalsó nyelvállású veláris illabiális magánhangzó *a*-val van jelölve.

⁵ A magyar *á* hang mediális képzésű legalsó nyelvállású magánhangzó, de a fonetikák velárisként tartják számon. Ez a kettősség okozhatja, hogy az *á* IPA-jele nem [ɑ:], ami a legalsó nyelvállású illabiális hosszú magánhangzó jele, hanem [a:] (az IPA kézikönyve is így adja meg), jóllehet az [a] az [æ]-nél nyíltabb, legalsó nyelvállású palatális illabiális IPA-jele. A mediális képzést talán a centralizációra vagy az előrébb képzettségre utaló [ä:] ~ [ü:] vagy [ɑ:] ~ [ɑ:] jel adná vissza, jóllehet ezeket a magyar *á*-ra tudtommal nem használják.

⁶ A finnugor átírásban az affrikáták jelölése történhet a szótaghatárt jelző ʈ jel kitételével is.

⁷ A *c* jel használata is szokásos, de nem szabványos. Régebbi jelölése az alul összekapcsolt *ts* volt.

Betűjele a magyar ábécében	Példa	A hang fontosabb képzési jegyei	M. egyezm. hangjelölés	Finnugor hangjelölés ¹	IPA	Nádasdy–Siptár ¹
cc	<i>biccent</i>	orális, obstruens, alveoláris, zöngétlen, hosszú affrikáta	<i>cc</i>	$\bar{t}s \sim tts$ ⁸	$ts: \sim$	$t^s: \sim t^st^s$
cs	<i>locsog</i>	orális, obstruens, posztalveoláris, zöngétlen, rövid affrikáta	<i>cs</i>	$t\check{s} \sim t\check{s}$ ⁹	$tʃ \sim tʃ$	č
ccs	<i>locsan</i>	orális, obstruens, posztalveoláris, zöngétlen, hosszú affrikáta	<i>ccs</i>	$\bar{t}s \sim tt\check{s}$ ¹⁰	$tʃ: \sim tʃ:$	č: ~ čč
d	<i>ideg</i>	orális, obstruens, alveoláris, zöngés, rövid expozíva	<i>d</i>	<i>d</i>	<i>d</i>	<i>d</i>
dd	<i>meddig</i>	orális, obstruens, alveoláris, zöngés, hosszú expozíva	<i>dd</i>	$\bar{d} \sim dd$	<i>d:</i>	<i>d:</i> ~ <i>dd</i>
dz	<i>dzéta</i>	orális, obstruens, alveoláris, zöngés, rövid affrikáta	<i>dz</i>	$dz \sim dz$ ¹¹	$\underline{d}z \sim \bar{d}z$	d^z
ddz	<i>edzés</i>	orális, obstruens, alveoláris, zöngés, hosszú affrikáta	<i>ddz</i>	$\bar{d}z \sim ddz$ ¹²	$\underline{d}z: \sim \bar{d}z:$	$d^z: \sim d^zd^z$
dzs	<i>dzsámi</i>	orális, obstruens, posztalveoláris, zöngés, rövid affrikáta	<i>dzs</i>	$d\check{z} \sim d\check{z}$ ¹³	$\underline{d}ʒ \sim \bar{d}ʒ$	ǰ
ddzs	<i>lodzsa</i>	orális, obstruens, posztalveoláris, zöngés, hosszú affrikáta	<i>ddzs</i>	$\bar{d}\check{z} \sim dd\check{z}$ ¹⁴	$\underline{d}ʒ: \sim \bar{d}ʒ:$	ǰ: ~ ǰǰ
–	(rekonstruált nyelvtörténeti adatokban) ¹⁵	orális, obstruens, posztalveoláris, palatalizált, zöngés, rövid affrikáta	$dzs' (\sim \check{z})$ ¹⁶	$d\check{z}' \sim d\check{z}'$ ¹⁷	$\underline{d}ʒ^j \sim \bar{d}ʒ^j$	
e	<i>kefe</i>	palatális, illabiális, alsó nyelvállású, rövid magánhangzó	<i>e</i>	ε ¹⁸	ε	ε
–	(hosszú e) <i>ēre</i> 'erre', <i>EB</i> [ēbé] 'Európa-bajnokság'	palatális, illabiális, alsó nyelvállású, hosszú magánhangzó	<i>ē</i>	$\bar{\varepsilon}$	$\varepsilon:$	$\varepsilon:$
–	(egyes nyelvjárásokban:) <i>még, kereszt, ember</i>	palatális, illabiális, középső nyelvállású, rövid magánhangzó	<i>ě</i>	e ¹⁸	<i>e</i>	ě
é	<i>kép</i>	palatális, illabiális, középső nyelvállású, hosszú magánhangzó	<i>é</i>	\bar{e}	<i>e:</i>	<i>e:</i>

⁸ A \bar{c} és a *cc* jel használata is szokásos, de nem szabványos. Régebbi jelölése az alul összekapcsolt $\bar{t}s$ volt.

⁹ A *č* jel használata is szokásos, de nem szabványos. Régebbi jelölése az alul összekapcsolt $t\check{s}$ volt.

¹⁰ A \bar{c} és a *čč* jel használata is szokásos, de nem szabványos. Régebbi jelölése az alul összekapcsolt $\bar{t}s$ volt.

¹¹ A \check{z} jel használata is szokásos, de nem szabványos. Régebbi jelölése az alul összekapcsolt $\underline{d}z$ volt.

¹² A \bar{z} és a *zz* jel használata is szokásos, de nem szabványos. Régebbi jelölése az alul összekapcsolt $\bar{d}z$ volt.

¹³ A *ǰ* jel használata is szokásos, de nem szabványos. Régebbi jelölése az alul összekapcsolt $\underline{d}\check{z}$ volt.

¹⁴ A nem szabványos \check{z} és a *zz* jelet is használják. Régebbi jelölése az alul összekapcsolt $\bar{d}\check{z}$ volt.

¹⁵ A nyelvtörténetben a mai magyar *gy* előzményeként számontartott palatalizált (tévesen palatálisnak is nevezett) *dzs'* valószínűleg soha nem létezett a magyar nyelvben (Kis 2013).

¹⁶ Gyakran használt, bár nem szabványos \check{z} jele mellett számtalan tipográfiaileg hibás jelölése is előfordul: $d\check{z}'$, $d\check{z}s$, $d\check{z}s'$, $d\check{z}s$, $d\check{z}s'$ (sőt $d'zs'$, $d'zs'$, $dzsj$). Mivel a palatalizációs vesszőt a magyar egyezményes hangjelölésben az összetett betűjelek utolsó betűje fölé kell tenni (vö. Deme 1953: 34), helyes jelölése: *dzs'*.

¹⁷ A nem szabványos \check{z} jelet is használják.

¹⁸ A finnugor átírás 1953-as kiadása a magánhangzók nyitottsága szerint hat fokozatot különített el: a felső, középső és alsó nyelvállásokon belül megkülönböztetett egy fentebbi és egy lentebbi pozíciót. Ebben a rendszerben az ε lentebb képzett középső nyelvállású hang, az *e* pedig fentebb képzett középső nyelvállású.

Az 1970-es kiadás négy nyílásfokkal számol, ebben az alsó nyelvállású palatális illabiális magánhangzó ε -vel van jelölve, a középső nyelvállású *e*-vel.

Betűjele a magyar ábécében	Példa	A hang fontosabb képzési jegyei	M. egyezm. hangjelölés	Finnugor hangjelölés ¹	IPA	Nádasdy–Siptár ¹
–	(egyres nyelvjárásokban): <i>gäszténye</i> 'gesztenye'	palatális, illabiális, legalsó nyelvállású, rövid magánhangzó	ä	ä ¹⁹	æ	
–		palatális, illabiális, legalsó nyelvállású, hosszú magánhangzó	ā	ā	æ:	
–	(néhány romániai magyar nyelvjárásban)	veláris, illabiális, középső nyelvállású, rövid magánhangzó	ĕ	ĕ ²⁰	ɤ	
–		mediális, illabiális, középső nyelvállású, rövid magánhangzó		ĕ ²⁰	ə	
–	(néhány romániai magyar nyelvjárásban román kölesönszavakban)	veláris, illabiális, alsó nyelvállású, rövid magánhangzó	ɛ	ɛ ²⁰	ʌ	
–		mediális, illabiális, alsó nyelvállású, rövid magánhangzó		ɛ ²⁰	ɜ	
f	<i>gyufa</i>	orális, obstruens, labiodentális, zöngétlen, rövid frikatíva	f	f	f	f
ff	<i>puffan</i>	orális, obstruens, labiodentális, zöngétlen, hosszú frikatíva	ff	f̄ ~ ff	f:	f: ~ ff
–		orális, obstruens, bilabiális, zöngétlen, rövid frikatíva	φ	φ	ϕ	
g	<i>ige</i>	orális, obstruens, veláris, zöngés, rövid explozíva	g	g	g	g
gg	<i>aggódik</i>	orális, obstruens, veláris, zöngés, hosszú explozíva	gg	ḡ ~ gg	g:	g: ~ gg
gy ²¹	<i>agya</i>	orális, obstruens, palatális, zöngés, rövid explozíva	gy	d'	ɟ	d ^y
ggy ¹²	<i>faggyú, adjon</i>	orális, obstruens, palatális, zöngés, hosszú explozíva	ggy	d̄ ~ dd'	ɟ:	d ^y : ~ d ^y d ^y
gy ²²	<i>agya</i>	orális, obstruens, palatális, zöngés, rövid affrikáta	gy	d̄j ~ d̄j' ²³	ɟ̄ ~ ɟ̄̄	d ^y
ggy ¹³	<i>faggyú, adjon</i>	orális, obstruens, palatális, zöngés, hosszú affrikáta	ggy	d̄j̄ ~ dd̄j' ²⁴	ɟ̄̄: ~ ɟ̄̄̄:	d ^y : ~ d ^y d ^y

¹⁹ A finnugor átírás 1953-as kiadása a magánhangzók nyitottsága szerint hat fokozatot különített el: a felső, középső és alsó nyelvállásokon belül megkülönböztetett egy fentebbi és egy lentebbi pozíciót. Ebben a rendszerben az *ä* lentebb képzett alsó nyelvállású hang, az *æ* (= *a+e* ligatúra, *æ*) pedig fentebb képzett alsó nyelvállású.

Az 1970-es kiadás négy nyílásfokkal számol, ebben az legalsó nyelvállású palatális illabiális magánhangzó *ä*-vel van jelölve.

²⁰ A finnugor átírás 1953-as kiadása a magánhangzók nyitottsága szerint hat fokozatot különített el: a felső, középső és alsó nyelvállásokon belül megkülönböztetett egy fentebbi és egy lentebbi pozíciót. Ebben a rendszerben az *ĕ* a fentebb, az *ɛ* a lentebb képzett középső nyelvállású veláris illabiális magánhangzó jele, míg az az *ɛ* a fentebb, az *ɛ* pedig a lentebb képzett középső nyelvállású mediális illabiális magánhangzóé. Az alsó nyelvállású veláris illabiálisokat az *ä* (fentebb) és az *a* (lentebb), az alsó nyelvállású mediális illabiálisokat pedig az *ĕ* (fentebb) és az *a* (lentebb) betűk jelölték.

Az 1970-es kiadás négy nyílásfokkal számol, ebben az középső nyelvállású veláris illabiális magánhangzó *ĕ*-vel, a mediális *ɛ*-vel van jelölve, az alsó nyelvállású veláris illabiális *ɛ*-vel, a mediális pedig *ɛ*-vel.

²¹ Az ebben a sorban található jelölések a *gy*-t mint zárhangot jelölik.

²² Az ebben a sorban található jelölések a *gy*-t mint affrikátát jelölik.

²³ Régebbi jelölése az alul összekapcsolt *d̄j* volt.

²⁴ Régebbi jelölése az alul összekapcsolt *d̄j̄* volt.

Betűjele a magyar ábécében	Példa	A hang fontosabb képzési jegyei	M. egyezm. hangjelölés	Finnugor hangjelölés ¹	IPA	Nádasdy–Siptár ¹
h	<i>hid, uhu</i>	orális, obstruens, laringális (glottális), zöngétlen, rövid frikatíva	<i>h</i>	<i>h</i>	h	h
h	(zöngés <i>h</i>) <i>éhes, téhen, ruha, szajha</i>	orális, obstruens, laringális (glottális), zöngés, rövid frikatíva	<i>h (ĥ)</i> ²⁵	<i>ĥ</i>	ħ	ħ
h, ch	<i>ihlet, pech, technika</i> (újabbban: <i>méh</i>)	orális, obstruens, palatoveláris, zöngétlen, rövid frikatíva	<i>χ</i> ²⁶	<i>χ</i>	ç	č
hh, chh	<i>peches, pechhel</i> (újabbban: <i>méhhel</i>)	orális, obstruens, palatoveláris, zöngétlen, hosszú frikatíva	<i>χχ</i>	<i>χ̄ ~ χχ</i>	ç:	č: ~ čč
h, ch	<i>doh, sah, Bach</i>	orális, obstruens, veláris, zöngétlen, rövid frikatíva	<i>χ</i> ²⁷	<i>χ</i>	x	x
hh, chh	<i>sahhal, Bachhal</i>	orális, obstruens, veláris, zöngétlen, hosszú frikatíva	<i>χχ</i>	<i>χ̄ ~ χχ</i>	x:	x: ~ xx
h, ch	<i>APEH-ből, pechből,</i> (újabbban: <i>méhben</i>)	orális, obstruens, palatoveláris, zöngés, rövid frikatíva ²⁸	<i>γ</i>	<i>γ</i>	ɣ	
h, ch	<i>sahban, Bachban</i>	orális, obstruens, veláris, zöngés, rövid frikatíva ²⁹	<i>γ</i>	<i>γ</i>	ɣ	
–	(nyelvtörténeti adatok rekonstrukcióiban:) TA. <i>meneh</i> [meney] 'menő'	orális, szonoráns, veláris, zöngés, rövid, szemivokális approximáns	<i>γ</i> ³⁰		ɥ	
i	<i>kis</i>	palatális, illabiális, felső nyelvvállású, rövid magánhangzó	<i>i</i>	<i>i</i>	i	i
í	<i>hír</i>	palatális, illabiális, felső nyelvvállású, hosszú magánhangzó	<i>í</i>	<i>ī</i>	i:	i:

²⁵ A magyar egyezményes hangjelölés nem ismeri a zöngés *ĥ* hangot, ezért hivatalosan nincs is jele ebben az átírási rendszerben, azonban ha a zöngés *ĥ*-t még is el kell különíteni a *h*-tól, akkor a finnugor átírásból kölcsönzött *ĥ* betűt használja.

²⁶ Ezt a hangot a *χ* karakter jelöli pontosan, azonban a finnugor átírás legkorábbi gyakorlatának megfelelően az *ihlet* *h*-ját (palatoveláris zöngétlen frikatíva) és a *kapj j*-jét (palatális zöngétlen frikatíva) azonos hangnak tekintve – hibásan – *χ*-vel jelölik. (Ld. pl. a MNyA. 18. térképlapján: Ju-4. Kupuszina *riχ* 'aranka', tkp. *rüh*.)

Amennyiben a magyar egyezményes hangjelölés azon alapelvét érvényesítenénk, miszerint a fonetikusán átírt alak lehetőleg a magyar helyesírás betűivel legyen leírva, és ezért e hang esetében nem az „egy jel = egy hang”, hanem a „jelcsoport = hangcsoport” alapelvet alkalmazzunk, akkor a „palatális magánhangzó + *χ*” hangcsoportot a /h/ fonémára utaló „palatális magánhangzó + *h*” jelcsoport is jelölhetné: *ih, eh = iχ, eχ*.

²⁷ Amennyiben a magyar egyezményes hangjelölés azon alapelvét érvényesítenénk, miszerint a fonetikusán átírt alak lehetőleg a magyar helyesírás betűivel legyen leírva, és ezért e hang esetében nem az „egy jel = egy hang”, hanem a „jelcsoport = hangcsoport” alapelvet alkalmazzunk, akkor a „veláris magánhangzó + *χ*” hangcsoportot a /h/ fonémára utaló „veláris magánhangzó + *h*” jelcsoport is jelölhetné: *ah, oh = aχ, oχ*.

²⁸ E hang magyar nyelvbeli megléte (valóban zöngés *γ*-t ejtünk-e a *χ* helyén zöngés obstruensek előtt) vitatott.

²⁹ E hang magyar nyelvbeli megléte (valóban zöngés *γ*-t ejtünk-e a *χ* helyén zöngés obstruensek előtt) vitatott.

³⁰ A magyar egyezményes hangjelölés eredetileg nem tartalmazza a *γ* jelet, a nyelvtörténeti munkákban feltűnő *γ* betű a finnugor átírásból került át, ahol egyértelműen obstruens frikatívát jelöl, a magyar hangtörténet is „palatoveláris/mediopalatális zöngés spiránsként” említi. Mivel azonban ez a hang a hangtörténet állítása szerint vokalizálódott a magyarban, nem lehet obstruens réshang, csak szonoráns approximáns.

Betűjele a magyar ábécében	Példa	A hang fontosabb képzési jegyei	M. egyezm. hangjelölés	Finnugor hangjelölés ¹	IPA	Nádasdy–Siptár ¹
–	(„veláris r”, rekonstruált nyelvtörténeti adatokban ³¹ , néhány romániai m. nyj.-ban román kölcsönszavakban)	veláris, illabiális, felső nyelvállású, rövid magánhangzó	<i>ı̈</i> ³²	<i>ı̈</i>	ɯ	
–		mediális, illabiális, felső nyelvállású, rövid magánhangzó		<i>ı̇</i>	ɨ	
j, ly	<i>jó, hajó, vaj, gólya</i>	orális, szonoráns, palatális, zöngés, rövid szemivokális approximáns	<i>j</i>	<i>j</i> ³³	j	j
jj, lly	<i>vajjal, mellyel, hulljon</i>	orális, szonoráns, palatális, zöngés, hosszú szemivokális approximáns	<i>jj</i>	<i>j̄ ~ jj</i>	j:	j: ~ jj
j	<i>dobj, rágj, hívj, férj</i>	orális, obstruens, palatális, zöngés, rövid frikatíva	<i>j</i>	<i>j̣</i> ³⁴	ɟ	ɟ
j	<i>kapj, rakj, döfj</i>	orális, obstruens, palatális, zöngétlen, rövid frikatíva	<i>j</i> (χ) ³⁵	<i>j̣</i> ³⁶	ç	ç
k	<i>mikor</i>	orális, obstruens, veláris, zöngétlen, rövid expozíva	<i>k</i>	<i>k</i>	k	k
kk	<i>vekker</i>	orális, obstruens, veláris, zöngétlen, hosszú expozíva	<i>kk</i>	<i>k̄ ~ kk</i>	k:	k: ~ kk
l	<i>kalap</i>	orális, szonoráns, alveoláris, zöngés, rövid laterális approximáns	<i>l</i>	<i>l</i>	l	l
ll	<i>illő</i>	orális, szonoráns, alveoláris, zöngés, hosszú laterális approximáns	<i>ll</i>	<i>l̄ ~ ll</i>	l:	l: ~ ll
–	(egyes nyelvjárásokban:) <i>lyuk, hely</i>	orális, szonoráns, palatális, zöngés, rövid laterális approximáns	<i>ly</i> ³⁷	<i>l'</i>	ɬ	ɬ ³⁸
m	<i>íme</i>	nazális, szonoráns, bilabiális, zöngés, rövid okkluzíva	<i>m</i>	<i>m</i>	m	m
mm	<i>ammónia</i>	nazális, szonoráns, bilabiális, zöngés, hosszú okkluzíva	<i>mm</i>	<i>m̄ ~ mm</i>	m:	m: ~ mm
m, n	<i>hamvas, támfal, honvéd, szímfal</i>	nazális, szonoráns, labiodentális, zöngés, rövid okkluzíva	<i>m</i> (<i>m̥</i>) ³⁹	<i>m̥</i> ⁴⁰	ɱ	ɱ
n	<i>unalom</i>	nazális, szonoráns, alveoláris, zöngés, rövid okkluzíva	<i>n</i>	<i>n</i>	n	n
nn	<i>inni</i>	nazális, szonoráns, alveoláris, zöngés, hosszú okkluzíva	<i>nn</i>	<i>n̄ ~ nn</i>	n:	n: ~ nn

³¹ A magyar nyelvtörténet korai korszakaira rekonstruált veláris *ı̈* valószínűleg soha nem létezett a magyar nyelvben (Kis 2005), jelenleg csak romániai magyar nyelvjárások román kölcsönszavaiban fordul elő.

³² Az *ı̈* jel az átadó finnugor átírásban mediális, és nem veláris hangot takar.

³³ A finnugor átírás megszületésekor e hang jele az *ı̈* volt.

³⁴ A finnugor átírás 1990-es reformjáig ezt a hangot *j*-vel és *j̣*-vel is jelölték.

³⁵ A „zöngétlen *j̣*” a magyarban csak fonotaktikailag kötött helyzetben (a felszólító mód jeleként abszolút szóvégen zöngétlen obstruensek után) fordul elő, ezért a magyar egyezményes hangjelölés csak önálló említésekor írja *χ*-vel, egyébként a „jelcsoport = hangcsoport” alapelvet alkalmazva *j*-vel jelöli (azaz megőrzi a helyesírásbeli lejegyzést): *kapj, rakj, döfj*, ahol *pj = pχ* stb.

³⁶ A finnugor átírás 1990-es reformjáig ezt a hangot *χ*-vel jelölték. Ezt vette át a magyar egyezményes hangjelölés.

³⁷ A magyar egyezményes hangjelölés a palatális magánhangzók előtt az alveoláris *l* helyébe lépő *ly*-et a „jelcsoport = hangcsoport” alapelvet alkalmazva *l*-lel jelöli: *hőlgly*, ahol *lgy = lygy*.

³⁸ A [ɬ] jelölés az átírási rendszer logikájából következik.

³⁹ A labiodentális *m̥* a magyarban csak fonotaktikailag kötött helyzetben (csak labiodentális *f* és *v* előtt) fordul elő, ezért a magyar egyezményes hangjelölés csak önálló említésekor írja *m̥*-mel, egyébként a „jelcsoport = hangcsoport” alapelvet alkalmazva *m*-mel jelöli (függetlenül attól, hogy az /m/ vagy az /n/ fonéma allofónja-e): *kámfor, homvéd*, ahol *mf, mv = m̥f, m̥v*.

⁴⁰ Régebbi jele az *m̥* volt. Ezt vette át a magyar egyezményes hangjelölés.

Betűjele a magyar ábécében	Példa	A hang fontosabb képzési jegyei	M. egyezm. hangjelölés	Finnugor hangjelölés ¹	IPA	Nádasdy–Siptár ¹
n	<i>nincs, handzsár</i>	nazális, szonoráns, posztalveoláris, zöngés, rövid okkluzíva	<i>n</i> (<i>ŋ</i>) ⁴¹	<i>ŋ</i>	<i>ɲ</i>	
n	<i>hang</i>	nazális, szonoráns, veláris, zöngés, rövid okkluzíva	<i>n</i> (<i>ŋ</i>) ⁴²	<i>ŋ</i>	<i>ŋ</i>	<i>ŋ</i>
ny	<i>anya</i>	nazális, szonoráns, palatális, zöngés, rövid okkluzíva	<i>ny</i> ⁴³	<i>ń</i>	<i>ɲ</i>	<i>n^y</i>
nny	<i>ennyi, anyja</i>	nazális, szonoráns, palatális, zöngés, hosszú okkluzíva	<i>nny</i>	<i>ń̄ ~ ń̄ń</i>	<i>ɲ:</i>	<i>n^y: ~ n^yn^y</i>
o	<i>lop, kor</i>	veláris, labiális, középső nyelvállású, rövid magánhangzó	<i>o</i>	<i>o</i>	<i>o</i>	<i>o</i>
ó	<i>kór</i>	veláris, labiális, középső nyelvállású, hosszú magánhangzó	<i>ó</i>	<i>ō</i>	<i>o:</i>	<i>o:</i>
ö	<i>tör</i>	palatális, labiális, középső nyelvállású, rövid magánhangzó	<i>ö</i>	<i>ö</i>	<i>ø</i>	<i>ö</i>
ő	<i>tőr</i>	palatális, labiális, középső nyelvállású, hosszú magánhangzó	<i>ő</i>	<i>ō̄</i>	<i>ø:</i>	<i>ö:</i>
–	(egyes nyelvjárásokban:) <i>ækaer</i> 'ökör'	palatális, labiális, alsó nyelvállású, rövid magánhangzó	<i>æ</i>	<i>ǰ</i> ⁴⁴	<i>æ</i>	
–		palatális, labiális, alsó nyelvállású, hosszú magánhangzó	<i>ǣ</i>	<i>ǰ̄</i>	<i>æ:</i>	
p	<i>pap, apa</i>	orális, obstruens, bilabiális, zöngétlen, rövid explozíva	<i>p</i>	<i>p</i>	<i>p</i>	<i>p</i>
pp	<i>kappan</i>	orális, obstruens, bilabiális, zöngétlen, hosszú explozíva	<i>pp</i>	<i>p̄ ~ pp</i>	<i>p:</i>	<i>p: ~ pp</i>

⁴¹ A posztalveoláris *ŋ* a magyarban csak fonotaktikailag kötött helyzetben (csak posztalveoláris *cs* és *dzs* előtt) fordul elő, ezért a magyar egyezményes hangjelölés csak önálló említésekor írja *ŋ*-nel, egyébként a „jelcsoport = hangcsoport” alapelvet alkalmazva *n*-nel jelöli: *nincs, narancs, handzsár*, ahol *ncs, ndzs = ŋcs, ŋdzs*.

⁴² A veláris *ŋ* a magyarban csak fonotaktikailag kötött helyzetben (csak veláris *k* és *g* előtt) fordul elő, ezért a magyar egyezményes hangjelölés csak önálló említésekor írja *ŋ*-nel, egyébként a „jelcsoport = hangcsoport” alapelvet alkalmazva *n*-nel jelöli: *inkább, ing*, ahol *nk, ng = ŋk, ŋg*.

⁴³ A magyar egyezményes hangjelölés a palatális magánhangzók előtt az alveoláris *n* helyébe lépő *ny*-et a „jelcsoport = hangcsoport” alapelvet alkalmazva *n*-nel jelöli: *konty, rongy*, ahol *nty, ngy = nyty, nygy*. Ezt a megoldás egyes szerzők (pl. a Magyar nyelvjárási olvasókönyv) nem követik.

⁴⁴ A finnugor átírás 1953-as kiadása a magánhangzók nyitottsága szerint hat fokozatot különített el: a felső, középső és alsó nyelvállásokon belül megkülönböztetett egy fentebbi és egy lentebbi pozíciót. Ebben a rendszerben az *ö* középső nyelvállásban fentebb képzett hang, lentebb képzett középső nyelvállású az *ǰ*, az alsó nyelvállásúak közül pedig fentebb képzett az *æ* (= *o+e* ligatúra, *æ*), és lentebb képzett az *ǰ̄*.

Az 1970-es kiadás négy nyílásfokkal számol, ebben az alsó nyelvállású palatális labiális magánhangzó *ǰ*-vel van jelölve, a legalsó nyelvállású *ǰ̄*-vel. Az *æ* ebben a rendszerben a legalsó nyelvállású *ǰ̄*-nél némileg zártabb palatális labiális *ǰ̄̄* jele.

Betűjele a magyar ábécében	Példa	A hang fontosabb képzési jegyei	M. egyezm. hangjelölés	Finnugor hangjelölés ¹	IPA	Nádasdy–Siptár ¹
r	<i>ara</i>	orális, szonoráns, alveoláris, zöngés, rövid tremuláns ⁴⁵	<i>r</i>	<i>r</i>	r	r
r	(egy vagy fél perdülettel ejtett rövid r)	orális, szonoráns, alveoláris, zöngés, rövid tap/flap (féltremuláns) ⁴⁶	<i>r</i>	<i>ɹ</i> ⁴⁷	r ⁴⁸	
rr	<i>arra</i>	orális, szonoráns, alveoláris, zöngés, hosszú tremuláns	<i>rr</i>	<i>r̄ ~ rr</i>	r:	r: ~ rr
s	<i>sas, esik</i>	orális, obstruens, posztalveoláris, zöngétlen, rövid frikatíva	<i>s</i>	<i>š</i>	ʃ	š
ss	<i>mosson</i>	orális, obstruens, posztalveoláris, zöngétlen, hosszú frikatíva	<i>ss</i>	<i>š̄ ~ šš</i>	ʃ:	š: ~ šš
SZ	<i>eszes</i>	orális, obstruens, alveoláris, zöngétlen, rövid frikatíva	<i>SZ</i>	<i>s</i>	s	s
SSZ	<i>messze</i>	orális, obstruens, alveoláris, zöngétlen, hosszú frikatíva	<i>SSZ</i>	<i>s̄ ~ ss</i>	s:	s: ~ ss
t	<i>gítár</i>	orális, obstruens, alveoláris, zöngétlen, rövid explozíva	<i>t</i>	<i>t</i>	t	t
tt	<i>csattog</i>	orális, obstruens, alveoláris, zöngétlen, hosszú explozíva	<i>tt</i>	<i>t̄ ~ tt</i>	t:	t: ~ tt
ty ⁴⁹	<i>lötyög</i>	orális, obstruens, palatális, zöngétlen, rövid explozíva	<i>ty</i>	<i>tʰ</i>	c	tʰ
tty ⁴⁹	<i>löttyen</i>	orális, obstruens, palatális, zöngétlen, hosszú explozíva	<i>tty</i>	<i>t̄ʰ ~ ttʰ</i>	c:	tʰ: ~ tʰtʰ
ty ⁵⁰	<i>lötyög</i>	orális, obstruens, palatális, zöngétlen, rövid affrikáta	<i>ty</i>	<i>tʃ̣ ~ tʃ̣ʰ</i> ⁵¹	cç ~ cç̣	tʃ̣
tty ⁵⁰	<i>löttyen</i>	orális, obstruens, palatális, zöngétlen, hosszú affrikáta	<i>tty</i>	<i>t̄ʃ̣ ~ ttʃ̣</i> ⁵²	cç: ~ cç̣:	tʃ̣: ~ tʃ̣tʃ̣
u	<i>tus</i>	veláris, labiális, felső nyelvvállású, rövid magánhangzó	<i>u</i>	<i>u</i>	u	u
ú	<i>kút</i>	veláris, labiális, felső nyelvvállású, hosszú magánhangzó	<i>ú</i>	<i>ū</i>	u:	u:

⁴⁵ A fonetikai ismer obstruens *r*-eket is, ilyeneket a magyar nyelvben nem szoktak említeni. A finnugor átírás megkülönbözteti a zöngétlen és zöngés alveoláris tremulánsok (fi. *tremulantti*: *R*, *r*) mellett a zöngétlen és zöngés „frikotremulánsokat” (fi. *frikotremulantti* ‘frictional rolled sound’: *Ř* és *ř*). Ez utóbbiak azonosnak tekinthetők az IPA [ɾ] és [r̥] jeleivel jelölt zöngétlen és zöngés alveoláris obstruens tremulánsokkal.

⁴⁶ A finnugor átírásban tükröződő finn fonetikai felfogásban *puolitremulantti* (féltremuláns; semiropped sound) a nem többperdületű tremulánsok neve. A féltremulánsoknak két típusát különböztetik meg: *yksitäryinen puolitremulantti* (egyperdületű féltremuláns) és *tärytön puolitremulantti* (perdület nélküli féltremuláns). Az IPA rendszerezésében a *tap* és/vagy a *flap* (érintőhang és/vagy legyintőhang) a neve a nem „rendes”, nem többperdületű képzésnek. Hogy ezek a finn „egyperdületű féltremuláns”-sal a „perdület nélküli féltremuláns”-sal milyen megfelelésben vannak, nem világos, Sovijärvi–Peltola (1970) szerint: *yksitäryinen tremulantti* = flapped sound. Megjegyzendő még, hogy a tap/flap képzés közötti különbség léte, illetve jellege vitatott: egyesek szerint a tap (érintőhang) ballisztikus, a flap (legyintőhang) lökészerű képzésű, de többnyire azonosnak tekintik a kettőt, IPA-jel is csak egy van rájuk: [r].

⁴⁷ A finnugor átírás két féltremulánst (azonon belül zöngétlent és zöngést) különböztet meg: *yksitäryinen puolitremulantti* (egyperdületű féltremuláns): *ʀ*, *ɹ*, és *tärytön puolitremulantti* (perdület nélküli féltremuláns): *ɖ*, *ɗ*.

⁴⁸ Az IPA [r] jele tap/flap (érintőhang/legyintőhang) képzést jelöl.

⁴⁹ Az ebben a sorban található jelölések a *ty*-t mint zárhangot jelölik.

⁵⁰ Az ebben a sorban található jelölések a *ty*-t mint affrikátát jelölik.

⁵¹ Jelölése a régebbi felfogás szerint a *tʃ̣* volt.

⁵² Jelölése a régebbi felfogás szerint a *t̄ʃ̣* volt.

Betűjele a magyar ábécében	Példa	A hang fontosabb képzési jegyei	M. egyezm. hangjelölés	Finnugor hangjelölés ¹	IPA	Nádasdy–Siptár ¹
ü	<i>tüll</i>	palatális, labiális, felső nyelvállású, rövid magánhangzó	ü	ü	y	ü
ű	<i>tűr</i>	palatális, labiális, felső nyelvállású, hosszú magánhangzó	ű	ū	y:	ü:
v	<i>év, sav, szív</i>	orális, obstruens, labiodentális, zöngés, rövid frikatíva	v	ǔ	v	v
vv	<i>evvel</i>	orális, obstruens, labiodentális, zöngés, hosszú frikatíva	vv	ǔ̄ ~ ǔ̄̄	v:	v: ~ vv
v	<i>vas, vén, páva</i>	orális, szonoráns, labiodentális, zöngés, rövid approximáns	v	v	u	
–	(rekonstruált nyelvtörténeti adatokban)	orális, obstruens, bilabiális, zöngés, rövid frikatíva	β ⁵³	β	β	
–	(rekonstruált nyelvtörténeti adatokban)	orális, szonoráns, bilabiális, zöngés, rövid approximáns	β ⁵³	(?) w	β	
–		orális, szonoráns, labioveláris, zöngés, rövid szemivokális approximáns	ɥ (~ w) ⁵⁴	(?) ɥ ~ w	w (~ ɥ)	
z	<i>azok</i>	orális, obstruens, alveoláris, zöngés, rövid frikatíva	z	z	z	z
zz	<i>azzal</i>	orális, obstruens, alveoláris, zöngés, hosszú frikatíva	zz	z̄ ~ zz	z:	z: ~ zz
zs	<i>rózsa</i>	orális, obstruens, posztalveoláris, zöngés, rövid frikatíva	zs	ž	ʒ	ž
zsz	<i>rozssal</i>	orális, obstruens, posztalveoláris, zöngés, hosszú frikatíva	zsz	ž̄ ~ žž	ʒ:	ž: ~ žž
–	(egyes nyelvjárásokban:) <i>Ψücsök</i> 'prücsök tücsök'	orális, obstruens, bilabiális, zöngétlen, rövid tremuláns	Ψ ~ ψ ⁵⁵	ψ	ɸ	
–		orális, obstruens, bilabiális, zöngés, rövid tremuláns	ψ	ψ	ɸ	
–		orális, szonoráns, bilabiális, zöngés, rövid tremuláns	ψ	ψ	ɸ	
–	(gégezárhang:) <i>ia-ia!</i> [ʔiʔá-ʔiʔá], <i>odaad</i> [odaʔad]	orális, obstruens, laringális (glottális), zöngétlen, rövid explozív	ʔ ~ ʔ ⁵⁶	ʔ ⁵⁷	ʔ	
–	(ún. svá:) <i>gnú</i> [gʷnú]	mediális, illabiális, középső nyelvállású, rövid magánhangzó ⁵⁸	ə		ə	

⁵³ Az a bilabiális β, amit a hangtörténet rekonstruálni szokott a mai v hang előzményeként (legyen ez spiráns/frikatíva vagy a vokalizálódra alkalmas approximáns), valószínűleg nem létezett a magyar nyelvben (Kis 2019).

⁵⁴ Amennyiben mássalhangzóként azonosítjuk, jelölésére alkalmasabb lenne a w betű. Ez – bár „bilabiális v”-ként említve előfordul a lejegyzésekben – nem része a magyar egyezményes hangjelölésnek.

⁵⁵ A magyar egyezményes hangjelölés a finnugor átírás kis nagybetűvel (kapitálchennel) írott betűit nagybetűkkel (kapitálisokkal) vette át, azonban hamarosan a kapitálchen használata is feltűnt a nyomdai gyakorlatban a „félzöngésnek” tekintett hangok (valójában zöngétlen média vagy lénsiz) jelölésére (pl. *doB* helyett *doB*).

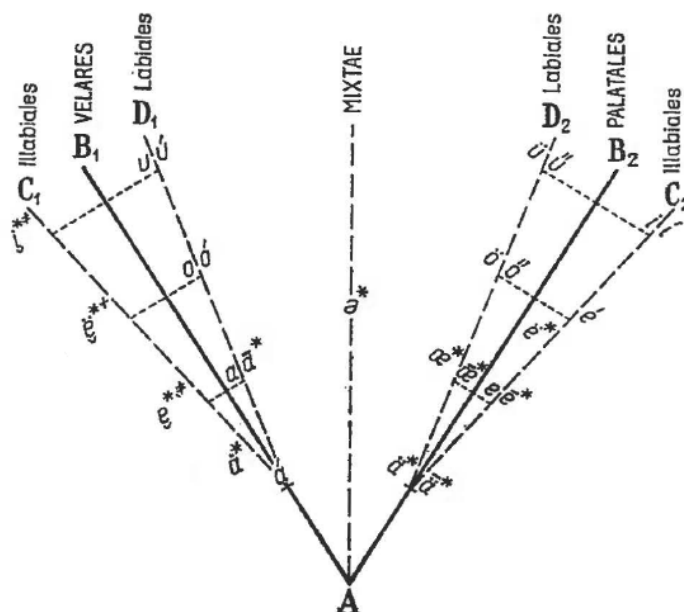
⁵⁶ A magyar egyezményes hangjelölés nem tartalmazza a gégezárhang jelét; szükség esetén a finnugor átírás régebbi vagy újabb jelölését veszi át.

⁵⁷ Jelölése a régebbi felfogás szerint a ʔ (apoztróf, felső vessző) volt.

⁵⁸ Az IPA rendszerezése szerint az [ə] az alsó és a középső nyelvállás közötti nyelvállású (azaz az [e] és az [ɛ] nyelvállása közötti), mediális, illabiális, rövid magánhangzó. A magyar egyezményes átírásba a „veláris–palatális szempontból való képzésmosódás” – jelentsen ez bármit – jelölésére került bele (pl. *kukərica*, *tyúkə*). Benkő (1975) szerint az ə ajakműködés és nyelvállás szempontjából is elmosódott, bár „kb. a középső nyelvállás és az inkább illabiális jelleg” dominál, azaz a magyar egyezményes hangjelölés által ə-vel jelölt hang azonosnak tekinthető az IPA [ə]-vel jelölt hangjával (a svával). Ezt a hangot a finnugor átírás nem jelzi, és mivel ott a betűk megfordítása az adott hang redukált ejtését jelzi, az ə a középső nyelvállású, palatális, illabiális, ultrarövid magánhangzó jele. Ténylegesen a finnugor átírás az ə-t a palatális redukált jelölésére használja (a veláris redukált jele az ə̄).

Magyar egyezményes hangjelölés

Lásd http://mnytud.arts.unideb.hu/tananyag/hangtan/mnya_hangj.pdf (MNYA. I, 5-6)

* a magyar helyesírási rendszerben nem szereplő, csak a nyelvjárási hangjelölésben használatos jel

ARTICULATIONIS LOCUS: MODUS:	Alapjelek						
	7. laryngales	6. mediopalatales	5. praepalatales	4. postalveolares	3. alveolares	2. dentilabiales	1. bilabiales
I. nasales			<i>ny</i>		<i>n</i>		<i>m</i>
II. explosivae		<i>k/g</i>	<i>ty/gy</i>		<i>t/d</i>		<i>p/b</i>
III. affricatae				<i>cs/dzs</i>	<i>c/dz</i>		
IV. spirantes	<i>h</i>	<i>χ*</i>	<i>ʒ*/j</i>	<i>s/zs</i>	<i>sz/z</i>	<i>f/v</i>	<i>φ*/β*</i>
V. laterales			<i>ly</i>		<i>l</i>		
VI. tremulantes					<i>r</i>		<i>ʀ*/r*</i>

* a magyar helyesírási rendszerben nem szereplő, csak a nyelvjárási hangjelölésben használatos jel

Az IPA hangjelölése

CONSONANTS (PULMONIC)

© 2018 IPA

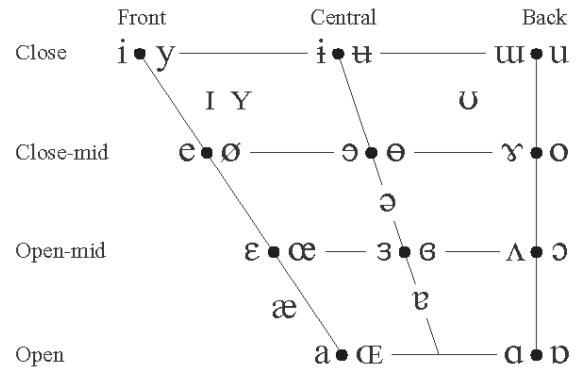
	Bilabial	Labiodental	Dental	Alveolar	Postalveolar	Retroflex	Palatal	Velar	Uvular	Pharyngeal	Glottal
Plosive	p b		t d			ʈ ɖ	c ɟ	k ɡ	q ɢ		ʔ
Nasal	m	ɱ	n			ɳ	ɲ	ŋ	ɴ		
Trill	ʙ		r						ʀ		
Tap or Flap		ⱱ	ɾ			ɽ					
Fricative	ɸ β	f v	θ ð	s z	ʃ ʒ	ʂ ʐ	ç ʝ	x ɣ	χ ʁ	ħ ʕ	h ɦ
Lateral fricative			ɬ ɮ								
Approximant		ʋ	ɹ			ɻ	j	ɰ			
Lateral approximant			l			ɭ	ʎ	ʟ			

Symbols to the right in a cell are voiced, to the left are voiceless. Shaded areas denote articulations judged impossible.

CONSONANTS (NON-PULMONIC)

Clicks	Voiced implosives	Ejectives
◌ Bilabial	ɓ Bilabial	ʼ Examples:
Dental	ɗ Dental/alveolar	pʼ Bilabial
! (Post)alveolar	ɟ Palatal	tʼ Dental/alveolar
‡ Palatoalveolar	ɠ Velar	kʼ Velar
Alveolar lateral	ʄ Uvular	sʼ Alveolar fricative

VOWELS

Where symbols appear in pairs, the one to the right represents a rounded vowel.

OTHER SYMBOLS

- ʌ Voiceless labial-velar fricative ʒ ʐ Alveolo-palatal fricatives
- ʋ Voiced labial-velar approximant ɭ Voiced alveolar lateral flap
- ɰ Voiced labial-palatal approximant ʡ Simultaneous ʃ and x
- ħ Voiceless epiglottal fricative
- ʕ Voiced epiglottal fricative Affricates and double articulations can be represented by two symbols joined by a tie bar if necessary.
- ʡ Epiglottal plosive

ts kp

SUPRASEGMENTALS

- ˈ Primary stress ˈfounəˈtɪʃən
- ˌ Secondary stress
- ː Long eː
- ˑ Half-long eˑ
- ˘ Extra-short ɛ̘
- ◌ Minor (foot) group
- || Major (intonation) group
- Syllable break .i.ækt
- ◌ Linking (absence of a break)

DIACRITICS Some diacritics may be placed above a symbol with a descender, e.g. ɨ̥

◌ Voiceless	ɳ̥ ɳ̥	ː Breathy voiced	ɓ̤ ɓ̤	˘ Dental	ɽ̘ ɽ̘
◌ Voiced	ɳ̬ ɳ̬	ː Creaky voiced	ɓ̰ ɓ̰	˘ Apical	ɽ̘̣ ɽ̘̣
h Aspirated	tʰ dʰ	ː Linguolabial	ɓ̤̣ ɓ̤̣	˘ Laminar	ɽ̘̣̣ ɽ̘̣̣
◌ More rounded	ɔ̙	ː Labialized	tʷ dʷ	˘ Nasalized	ẽ̃
◌ Less rounded	ɔ̜	ː Palatalized	tʲ dʲ	ː Nasal release	dⁿ
◌ Advanced	u̟	ː Velarized	tˠ dˠ	ː Lateral release	dˡ
◌ Retracted	e̠	ː Pharyngealized	tˤ dˤ	ː No audible release	d˦
◌ Centralized	ẽ̜	ː Velarized or pharyngealized	ɬ̠		
x Mid-centralized	ẽ̝	ː Raised	ɛ̝ (ɹ̝ = voiced alveolar fricative)		
◌ Syllabic	ɳ̩	ː Lowered	ɛ̞ (β̞ = voiced bilabial approximant)		
◌ Non-syllabic	ɛ̥	ː Advanced Tongue Root	ɛ̠		
˘ Rhoticity	ɔ̜˘ ɔ̜˘	ː Retracted Tongue Root	ɛ̠		

TONES AND WORD ACCENTS

LEVEL	CONTOUR
ẽ̥ or ˩ Extra high	ẽ̥ or ˩ Rising
é ˩ High	ê ˩ Falling
ē ˩ Mid	ẽ̥ ˩ High rising
è ˩ Low	ẽ̥ ˩ Low rising
è̥ ˩ Extra low	ẽ̥ ˩ Rising-falling
˩ Downstep	↗ Global rise
˩ Upstep	↘ Global fall

Pulmonikus mássalhangzók az IPA rendszerezése alapján

Mód Hely		Zörejhangok (Obstruensek)														Zengőhangok (Szonoránsok)																	
		Zárhangok						Frikatívák (Centrális) szibiláns frikativa				Affrikáták				Zárhangok				Approximánsok													
		Exploziva		Tremuláns		Tap/Flap		Laterális tap/flap		(Centrális) szibiláns frikativa		Laterális frikativa		(Nemszibiláns) affrikata		Szibiláns affrikata		Laterális affrikata		Nazális okkluziva		Tremuláns		Tap/Flap		Laterális tap/flap		Szemivokális approximáns		(Centrális) approximáns		Laterális approximáns	
		zöngétlen	zöngés	zöngétlen	zöngés	zöngétlen	zöngés	zöngétlen	zöngés	zöngétlen	zöngés	zöngétlen	zöngés	zöngétlen	zöngés	zöngétlen	zöngés	zöngétlen	zöngés	zöngés	zöngés	zöngés	zöngés	zöngés	zöngés	zöngés	zöngés	zöngés	zöngés	zöngés			
Labiális	Bilabiális	<i>p</i> [p]	<i>b</i> [b]	<i>ɸ</i> [ɸ]	<i>β</i> [β]	<i>ɸ̥</i> [ɸ̥]	<i>ɸ̄</i> [ɸ̄]			<i>ɸ</i> [ɸ]	<i>β</i> [β]							<i>m</i> [m]	<i>ɸ</i> [ɸ]						<i>β</i> [β]								
	Labiodentális	<i>p</i> [p]	<i>b</i> [b]			<i>ɸ̥</i> [ɸ̥]	<i>ɸ̄</i> [ɸ̄]				<i>f</i> [f]	<i>v</i> [v]			<i>[pf]</i> [pf]	<i>[bv]</i> [bv]			<i>ɱ</i> [ɱ]			<i>[ɸv]</i> [ɸv]					<i>ɸ</i> [ɸ]	<i>v</i> [v]					
Koronális	Dentális	<i>t</i> [t]	<i>d</i> [d]							<i>θ</i> [θ]	<i>ð</i> [ð]			<i>[tθ]</i> [tθ]	<i>[dð]</i> [dð]			<i>ɳ</i> [ɳ]											<i>[ð]</i> [ð]				
	Alveoláris	<i>t</i> [t]	<i>d</i> [d]	<i>t̪</i> [t̪]	<i>d̪</i> [d̪]	<i>t̺</i> [t̺]	<i>d̺</i> [d̺]	<i>ɹ̺</i> [ɹ̺]	<i>ɻ̺</i> [ɻ̺]	<i>[ɹ̺]</i> [ɹ̺]	<i>[ɻ̺]</i> [ɻ̺]			<i>c</i> [ts~tʃ]	<i>dz</i> [dʒ~dʒ]	<i>[tʃ]</i> [tʃ]	<i>[dʒ]</i> [dʒ]	<i>n</i> [n]	<i>r</i> [r]	<i>r</i> [r]									<i>l</i> [l]				
	Poszt-alveoláris	<i>t</i> [t]	<i>d</i> [d]							<i>s</i> [s]	<i>z</i> [z]	<i>[θ~ʃ]</i> [θ~ʃ]	<i>[ð~ʒ]</i> [ð~ʒ]			<i>cs</i> [tʃ~tʃ]	<i>dzs</i> [dʒ~dʒ]	<i>ɳ</i> [ɳ]												<i>ɻ</i> [ɻ]			
	Retroflex	<i>t</i> [ɭ]	<i>d</i> [ɮ]			<i>[ɭ]</i> [ɭ]	<i>[ɮ]</i> [ɮ]	<i>[ɻ]</i> [ɻ]	<i>[ɻ]</i> [ɻ]	<i>[ɻ]</i> [ɻ]	<i>[ɻ]</i> [ɻ]					<i>[ɭ]</i> [ɭ]	<i>[ɮ]</i> [ɮ]													<i>[ɻ]</i> [ɻ]	<i>[ɻ]</i> [ɻ]		
	Alveo-palatális									<i>[c]</i> [c]	<i>[ç]</i> [ç]					<i>[tʃ]</i> [tʃ]	<i>[dʒ]</i> [dʒ]																
Dorzális	Palatális	<i>ty</i> [c]	<i>gy</i> [ɟ]							<i>ç</i> [ç]	<i>j</i> [j]	<i>[ç]</i> [ç]	<i>[j]</i> [j]	<i>ty</i> [cç]	<i>gy</i> [ɟj]			<i>ny</i> [ɲ]							<i>i</i> [j]	<i>ü</i> [ɥ]	<i>j</i> [j]	<i>ty</i> [ɟ]					
	Palatoveláris	<i>k</i> [k]	<i>g</i> [g]							<i>x</i> [x]	<i>ɣ</i> [ɣ]																						
	Veláris	<i>k</i> [k]	<i>g</i> [g]							<i>[x]</i> [x]	<i>[ɣ]</i> [ɣ]	<i>[k̠]</i> [k̠]	<i>[ɣ̠]</i> [ɣ̠]	<i>[kx]</i> [kx]				<i>ŋ</i> [ŋ]								<i>ɰ</i> [ɰ]	<i>ɣ</i> [ɣ]		<i>[ɻ]</i> [ɻ]				
	Uvuláris	<i>q</i> [q]	<i>ɢ</i> [ɢ]	<i>[ʁ]</i> [ʁ]	<i>[ʁ]</i> [ʁ]	<i>[q̠]</i> [q̠]	<i>[ɢ̠]</i> [ɢ̠]				<i>[χ]</i> [χ]	<i>[ʁ]</i> [ʁ]			<i>[qχ]</i> [qχ]															<i>[ʁ]</i> [ʁ]			
Radikális	Faringális										<i>[ħ]</i> [ħ]	<i>[ʕ]</i> [ʕ]																	<i>[ʕ]</i> [ʕ]				
	Epiglottális	<i>[ʔ]</i> [ʔ]		<i>[ʀ]</i> [ʀ]	<i>[ʕ̰]</i> [ʕ̰]	<i>[ʔ̰]</i> [ʔ̰]					<i>[ħ]</i> [ħ]	<i>[ʕ]</i> [ʕ]									<i>[ʀ]</i> [ʀ]	<i>[ʔ̰]</i> [ʔ̰]							<i>[ʕ]</i> [ʕ]				
Laringális	Glottális	<i>ʔ</i> [ʔ]									<i>h</i> [h]	<i>ɦ</i> [ɦ]																	<i>ɦ</i> [ɦ]				

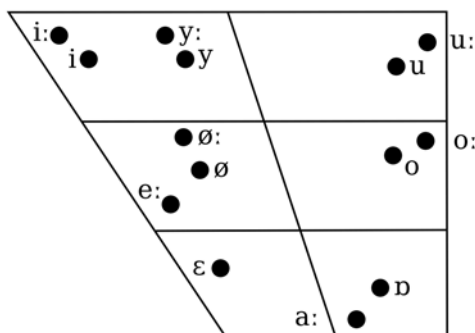
Monoftongusok az IPA rendszerezése alapján

Nyelvállás	Veláris (mély)		Mediális (közbülső)		Palatális (magas)	
	Illabiális	Labiális	Illabiális	Labiális	Illabiális	Labiális
Felső	<i>j — í</i> [ɰ — ɰ:]	<i>u — ú</i> [u — u:]	[ɨ — ɨ:]	[ɥ — ɥ:]	<i>i — í</i> [i — i:]	<i>ü — ű</i> [y — y:]
Középső	[ɣ — ɣ:]	<i>o — ó</i> [o — o:]	[ə — ə:]	[ø — ø:]	<i>ë — é</i> [e — e:]	<i>ö — ő</i> [ø — ø:]
Alsó	<i>á — ā</i> [ʌ — ʌ:]	<i>a — ā</i> [ɔ — ɔ:]	[ɜ — ɜ:]	[ɞ — ɞ:]	<i>e — ē</i> [ɛ — ɛ:]	<i>æ — ǣ</i> [œ — œ:]
Legalsó	<i>â — â̄ ~ â̇</i> [a — a:]	[ɒ — ɒ:]	<i>ä — ǟ</i> [a — a:]	[ɐ — ɐ:]	<i>ä — ǟ</i> [æ — æ:]	[ɶ — ɶ:]

Monoftongusok „A magyar nyelvjárások atlaszá”-nak felfogása szerint

Nyelvállás	Veláris (mély)		Palatális (magas)	
	Illabiális	Labiális	Illabiális	Labiális
Felső	<i>j —</i> [ɰ —]	<i>u — ú</i> [u — u:]	<i>i — í</i> [i — i:]	<i>ü — ű</i> [y — y:]
Középső	<i>ë —</i> [ɣ —]	<i>o — ó</i> [o — o:]	<i>ë — é</i> [e — e:]	<i>ö — ő</i> [ø — ø:]
Alsó	<i>e —</i> [ʌ —]	<i>a — ā</i> [ɔ — ɔ:]	<i>e — ē</i> [ɛ — ɛ:]	<i>æ — ǣ</i> [œ — œ:]
Legalsó	<i>â — á</i> [a — a:]	— ⁵⁹ [ɒ — ɒ:]	<i>ä — ǟ</i> [æ — æ:]	— ⁵⁹ [ɶ — ɶ:]

⁵⁹ Deme László elképzelése szerint (amit a MNyA. hangfelfogása is tükröz, ld. a 9. oldalon) a legalsó nyelvállásban már fiziológiai képtelenség ajakkerekítést végezni, ezért a legalsó nyelvállásban nem létezhetnek labiális magánhangzók. Manapság ez az állítás már tökéletesen tévesnek minősül fonetikai szempontból, de még a magyar hangállományra sem igaz a legalsó nyelvállású labiális hiánya, hiszen a magyar *a* hang inkább tekinthető legalsó, mint alsó nyelvállásúnak, mint ezt az IPA-kézikönyvnek magyar magánhangzók szájüregbeli elhelyezkedését összefoglaló ábrája is mutatja:

Irodalom

Magyar egyezményes hangjelölés:

- Deme László 1953. A magyar nyelvjárások hangjainak jelölése. *Magyar Nyelvjárások* 2: 18–37.
- Deme László–Imre Samu szerk. 1968–1980. *A magyar nyelvjárások atlasza 1–6*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Benkő Loránd 1975. A magyar nyelvjárások atlaszának hangjelölési rendszere és gyakorlata. In: Deme László, Imre Samu szerk., *A magyar nyelvjárások atlaszának elméleti-módszertani kérdései*. Budapest, Akadémiai Kiadó. 123–165.
- Hajdú Mihály–Kázmér Miklós 1974. *Magyar nyelvjárás olvasókönyv*. Budapest, Tankönyvkiadó. 9–13.

Finnugor hangjelölés:

- Setälä, Eemil Nestor 1901. Über Transskription der finnisch-ugrischen Sprachen. *Finnisch-ugrische Forschungen* 1: 15–52.
- [Sovijärvi, Antti–Peltola, Reino szerk.] 1953. *Suomalais-ugrilainen tarkekirjoitus*. Helsingin yliopiston fonetiikan laitoksen julkaisuja 9. Helsinki, Helsingin yliopisto. (1953–1977 között hat, kisebb-nagyobb módosításokat is tartalmazó kiadásban.)
- Sovijärvi, Antti–Peltola, Reino szerk. 1970. *Suomalais-ugrilainen tarkekirjoitus*. 5. kiadás. Helsingin yliopiston fonetiikan laitoksen julkaisuja 9. Helsinki, Helsingin yliopisto.
- Sovijärvi, Antti–Peltola, Reino szerk. 1977. *Suomalais-ugrilainen tarkekirjoitus*. Helsingin yliopiston fonetiikan laitoksen julkaisuja 9. Hatodik kiadás. Helsinki, Helsingin yliopisto.
- Iivonen, Antti–Sovijärvi, Antti–Aulanko, Reijo 1990. *Foneettisen kirjoituksen kehitys ja nykytä. Kansainvälinen foneettinen aakkosto (IPA). Suomalais-ugrilainen tarkekirjoitus (SUT)*. Helsingin yliopiston Fonetiikan laitoksen monisteita 16. Helsinki, Helsingin yliopisto.

A Nemzetközi Fonetikai Társaság hangjelölése (IPA):

- Handbook of the International Phonetic Association. A guide to the use of the International Phonetic Alphabet*. 8. kiadás. Cambridge University Press, Cambridge, 2007.
- The International Phonetic Alphabet and the IPA Chart*. URL:
<https://www.internationalphoneticassociation.org/content/ipa-chart>
- The International Phonetic Alphabet (revised to 2018)* URL:
https://www.internationalphoneticassociation.org/IPAcharts/IPA_Doulos_2018_full.pdf

Nádasdy–Siptár-féle hangjelölés:

- Nádasdy, Ádám–Siptár, Péter 1989. Issues in Hungarian Phonology. *Acta Linguistica Hungarica* 39: 3–27.

* * *

- Kis Tamás 2005. A veláris *j* a magyarban. *Magyar Nyelvjárások* 43: 5–26.
- Kis Tamás 2013. A „palatális” *dzs* a magyarban. In: Benő Attila–Fazakas Emese–Kádár Edit szerk.: „...hogy legyen a víznek lefolyása...” (Köszöntő kötet Szilágyi N. Sándor tiszteletére). Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár. 267–295.
- Kis Tamás 2019. *Az ómagyar bilabiális β kérdéséhez*. A Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai 93. sz. Debrecen